

HADİKATÜ'L-EVLİYÂ

(حدیقة الأولیاء)

Hocazâde Ahmed Hilmi'nin
(ö. 1913)bazı tarikatlar ve kurucuları
hakkında bilgi veren eseri
(bk. HOCAZÂDE AHMED HİLMÎ).**HADİKATÜ'L-HAKİKA**

(حدیقة الحقیقة)

İrânlı mutasavvif-şair Senâî'nin
(ö. 525/1131 [?])
tasavvufa dair mesnevisi.

Tam adı *Hadîkatü'l-hakîka ve şerîc-atut-tarîka* olup İrân edebiyatında yazılan ilk önemli tasavvufî mesnevidir. Gazneli Sultan Fahrüddeve Behram Şah'a ithaf edilen eser, bu hükümdara övgüleri de (fah) ihtiva ettiği için *Fahrînâme* veya *Kitâbü'l-Fahrî* adlarıyla da anılır. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, çok beğendiği ve *Meşnevî*'sinde bazı konularını iktibas ettiği esere *İlâhînâme* adını vermiştir.

524'te (1130) yazmaya başladığı eserini ölünceye kadar elinden bırakmayan Senâî, son taraflarında ihtiyarlığından bahsederken imkân bulduğu takdirde eseri genişleteceğini söyler. *Hadîkatü'l-hakîka* tamamlandı muhtevası duyulmaya başlandığında Horasan âlimlerinin büyük tepkisiyle karşılaşan Senâî, eserin bir nüshasını incelemeleri için Bağdat ulemâsına göndermiş ve onlardan gelen fetva sayesinde ortalık yatışmıştır. Kısa bir müddet sonra da vefat ettiğinden eseri genişletme imkânı bulamamıştır.

Aruzun hafif bahrinde yazılmış 10.000 beyitlik bir mesnevi olan *Hadîkatü'l-hakîka* tevhid, na't, aklın sıfati, ilmin fazileti, gaflet, felek ve burçların tasviri,

hikmet, ata sözleri, aşk, kendinden önceki şair ve yazarların eserleri gibi konularla Behram Şah, vezirleri ve kadınlarının övgülerini ihtiva eden on bölümden meydana gelir. Eser tasavvufî bir mesnevi olmakla birlikte ele alınan konular bakımından yerine göre dinî, ahlâkî, felsefî, hikemî ve öğretici nitelikler de taşır. Senâî öldüğü zaman dağılık halde bulunan *Hadîkatü'l-hakîka*, Behram Şah'ın görevlendirdiği Muhammed b. Ali er-Reffâ tarafından düzenlenmiştir. Reffâ esere bir mukaddime yazmış ve bunun içine eserin bazı nüshalarında bulunan Senâî'nin mukaddimesini de almıştır.

Senâî'nin diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserin de yazma nüshaları arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum, şairin ölümünden sonra eserlerinin ayrı kimseler tarafından derlenmiş olması ile açıklanabilir. Nitekim *Hadîkatü'l-hakîka*'nın bilinen en eski nüshasında (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 1672 [istinsah tarihi 552/1157]) önsöz bulunmadığı gibi bu nüsha bölümlere de ayrılmamıştır. Bölümlere ayrılan nüshalar arasında da farklılıklar olup bazıları on, bazıları ise sekiz bölümdür.

Eser Nizâmî-i Gencevî, Hâkânî-i Şîrvânî ve Evhadüddîn-i Merâğî gibi şairler üzerinde etkili olmuş, bunlardan birincisinin *Maḥzenü'l-esrâr*, ikincisinin *Tuḥfetü'l-İrâkeyn*, üçüncüsünün de *Câm-ı Cem* adlı eserlerinin ilham kaynağı olmuştur.

Hadîkatü'l-hakîka Bombay (1275) ve Leknev'de (1295/1818), ayrıca Müderris Rızavî tarafından Tahran'da yayımlanmıştır (1329 hş., 1368 h.). J. Stephenson eserin bir bölümünü İngilizce'ye tercüme ederek metniyle birlikte neşretmiştir (Kalküta 1911).

Meşnevî şâirlerinden Hindistanlı âlim Abdülatîf el-Abbâsî el-Gucerâtî, çeşitli

nüshalarını karşılaştırarak tam bir metnini ortaya koyduğu eseri *Letâ'ifü'l-ḥadâ'ik min nefâ'isi'd-dekâ'ik* adıyla şerhetmiştir (Leknev 1877, 1886).

Hadîkatü'l-hakîka'dan seçmeler yapılarak çeşitli eserler meydana getirilmiştir. Bunlardan genellikle Attâr'ın eseri olarak bilinen *Müntehab-ı Hadîka* (*İntihâb-ı Hadîka*), Dâî-i Şîrâzî diye tanınan Nizâmeddin Mahmûd-i Şîrâzî'ye aittir. Bu seçmenin bizzat Senâî tarafından yapıldığı da söylenir.

BİBLİYOGRAFYA :

Senâî, *Hadîkatü'l-hakîka* (nşr. Müderris Rızavî), Tahran 1368, nâşirin önsözü; a.m.f., *The First Book of the Hadîqatu'l-Haqîqat* (nşr. ve trc. M. J. Stephenson), New York 1975; Eflâkî, *Menâkıbü'l-ârifin*, I, 222; II, 740; Abdülkâdir el-Bedâûnî, *Müntehabü't-tevâriḥ* (nşr. G. S. A. Ranking), Delhi 1986, I, 57-60; Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, II, 549-551; Browne, *LHP*, II, 317-322; Halîullah Halîlî, *Ahvâl ü Âşâr-ı Hakîm Senâî*, Kâbil 1340; Şiblî en-Nu'mânî, *Şîr'ul-'Acem* (trc. M. Takî Fahr-i Dâî-yi Gîlânî), Tahran 1316 hş., I, 155-156; Rypka, *ILG*, s. 225-226; Safâ, *Edebiyyât*, II, 552-586; Neffîsî, *Târîḥ-i Naẓm u Neşr*, I, 76; *FME*, s. 26-31; Zehrâ-yi Hânlerî (Kiyâ), *Ferheng-i Edebiyyât-ı Fârsî-yi Derî*, Tahran 1348 hş., s. 178; Storey, *Persian Literature*, V/2, s. 522-530; Ahmed Ateş, "Senâî", *İA*, X, 481-482.

MÜRSEL ÖZTÜRK

HADİKATÜ'S-SUADÂ

(حدیقة السعداء)

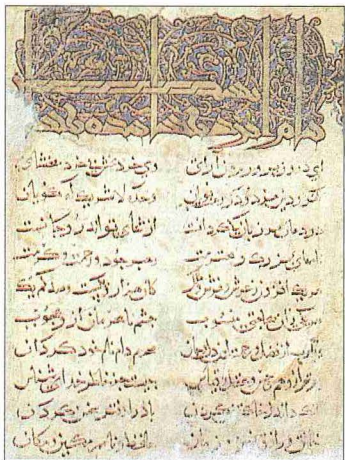
Fuzûlî'nin

(ö. 973/1556)

Kerbelâ Vak'ası'nı
işlediği mensur eseri.

Hz. Peygamber'in torunu Hüseyin'in, Emevî Halifesi Yezîd b. Muâviye'nin Basra valisi Ubeydullah b. Ziyâd kuvvetleri tarafından 10 Muharrem 61'de (10 Ekim 680) Kerbelâ'da şehid edilmesi, o tarihten beri müslümanlar arasında derin bir üzüntü uyandırmıştır. Özellikle Şîî müslümanlarca aşırı bir şekilde üzerinde durulan bu olay hakkında Arap, İrân ve Türk edebiyatlarında önceleri tarihî-menkıbevî, sonraları edebî mahiyette "maktel-i Hüseyin" veya kısaca "maktel" adı verilen birçok eser kaleme alınmıştır. *Hadîkatü's-suadâ* ise bu türün Türk edebiyatındaki en başarılı örneğidir.

İrân edebiyatında çok meşhur bir maktel olan Hüseyin Vâiz-i Kâşîff'nin Farsça *Ravzatü's-ş-şühedâ*' adlı kitabını kompozisyon bakımından örnek alan Fuzûlî eserini, Arap edebiyatında bu konuda tanınmış Ebû Mihnef'in *Maktelü'l-Hüseyin* ile Râdiyüddin İbn Tâvûs'un *el-Mel-*

Senâî'nin
Hadîkatü'l-hakîka
adlı eserinin
unvan sayfası ile
ilk sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Bağdatlı
Vehbi Efendi,
nr. 1672)